

Hållbarhetsperspektiv inom kommunal parkverksamhet – en fallstudie av Stationsparken i Marks kommun

A sustainability perspective within the municipal park sector – a case study of the Station park in Mark municipality

Amanda Öberg

Hållbarhetsperspektiv inom kommunal parkverksamhet – en fallstudie av Stationsparken i Marks kommun

A sustainability perspective within the public park sector – a case study of the Station park in Mark municipality

Amanda Öberg

Handledare: Allan Gunnarsson, SLU, Institutionen för landskapsarkitektur, planering och förvaltning

Examinator: Helena Karlén, SLU, Institutionen för biosystem och teknologi

Omfattning: 15 hp

Nivå och fördjupning: G2E

Kurstitel: Kandidatarbete i biologi

Kurskod: EX0493

Examen: kandidatexamen i biologi

Ämne: Biologi

Utgivningsort: Alnarp

Utgivningsmånad och -år: mars 2014

Omslagsbild: Amanda Öberg

Elektronisk publicering: <http://stud.epsilon.slu.se>

Nyckelord: miljöförändringar, omställningsrörelsen, hållbarhet, hållbar utveckling, kommunal parkverksamhet.

SAMMANFATTNING

I denna uppsats undersöks hur ett hållbarhetsperspektiv skulle kunna appliceras vid förnyelsen av en stadspark med fokus på parkens funktion. Utgångspunkten är hur arbetet för en hållbar utveckling skulle kunna bedrivas inom kommunal parkverksamhet och uppsatsen tar avstamp i de miljöförändringar vi står inför samt olika åtgärder mot dessa. Arbetet med dessa åtgärder bedrivs på flera olika nivåer i samhället, såsom global, nationell och kommunal. Omställningsrörelsen, ett globalt nätverk som består av individer som på lokal nivå vill verka för ett fossilfritt samhälle, tas upp som exempel på hur frågan engagerar individer.

Arbetet inleds med en litteraturstudie där bland annat olika metoder för grönyteskötsel undersöks, såsom permakultur och stadsodling. Sedan avslutas det med en fallstudie med förslag på hur en befintlig park i en mindre, svensk kommun skulle kunna göras om för att anpassas till ett hållbarhetsperspektiv. Förslaget är skissartat och går inte in på detaljer. Det som föreslås är till exempel en minskad andel kortgrästyta till fördel för ängsytor, planteringar och odlingar för att på så sätt utöka parkens funktioner och möjligheter till upplevelser och aktiviteter samt skapa förutsättningar för ökad biodiversitet. Uppsatsens slutsats är att hållbarhetsbegreppet bör ses som en vision att sträva mot snarare än ett tillstånd och att det finns stora möjligheter att använda det inom kommunal parkverksamhet, men att det vore bra att redan från början vara överens om hur begreppet ska tolkas och om vad som ska uppnås i ett projekt.

ABSTRACT

This paper examines how a sustainability perspective could be applied to the renewal of a city park, with a focus on the function of the park. The question of how a municipal park department could work with sustainable development forms the background to the paper. Environmental change means that we must adapt the way we live. Different measures are taken on many levels in society, such as global, national and municipal. The Transition movement, a network of individuals who wants to promote a fossil-free society, is mentioned as an example of how the matter engages at an individual level.

The paper starts with a literature study of, among others, different methods for gardening, such as permaculture and urban farming. Thereafter a proposal of how an existing park in a smaller, Swedish municipality could be adapted to better meet sustainability demands is presented. The proposal is sketchy and not very detailed. An example of what is suggested is larger areas of flower beds, meadows and vegetable cultivation at the expense of a classic lawn, in order to increase the function of the park and the opportunities for activities and experiences as well as to promote biodiversity. The conclusion of the paper is that sustainability should be seen as a vision to strive for, rather than a condition and that there are great possibilities to use the concept within the municipal park sector, but that it would be desirable to agree on how the term should be interpreted and what should be achieved in a project from the start.

INNEHÅLL

1. INTRODUKTION.....	6
1.1 Bakgrund.....	6
1.2 Syfte och frågeställning.....	7
1.3 Avgränsning.....	7
2. METOD OCH MATERIAL.....	8
3. RESULTAT.....	9
3.1 Litteraturstudier.....	9
3.1.1 Omställningsrörelsen	9
3.1.2 Hållbar utveckling.....	10
3.1.3 Arbetet för hållbar utveckling.....	11
3.1.4 Exempel	12
3.2 Fallstudien – Stationsparken i Kinna, Marks kommun	19
3.2.1 Kommunen och dess stadspark.....	19
3.2.2 Förutsättningarna	24
3.2.3 Kommunens arbete med att förnya Stationsparken.....	26
3.2.4 Förslag	27
4. DISKUSSION OCH SLUTSATS.....	35
REFERENSER.....	38
Bilaga 1. Skissförslag till Stationsparken, Marks kommun.	43

1. INTRODUKTION

1.1 *Bakgrund*

Ökade miljöproblem och risk för framtida brist på naturresurser hotar att förändra det sätt vi lever på idag. Om inget radikalt förändras kan det bli så att alla aktörer i samhället måste genomföra praktiska anpassningar till nya omständigheter. Att tala om hållbarhet är idag populärt, men frågan är hur lätt det är att leva hållbart och vad begreppet faktiskt innebär? Idén till ämnet i denna uppsats uppstod dels ur mitt intresse för hållbarhetsfrågor och dels ur mitt intresse för och min egna erfarenhet av praktisk skötsel av kommunala grönytor. Min uppfattning, då jag har arbetat som parkarbetare, har varit att många sysslor och moment utförs på slentrian och att det är ekonomi och tidsbrist som styr arbetet, snarare än några mer avancerade funderingar kring arbetets miljöpåverkan. Kemisk ogräsbekämpning används fortfarande på sina håll och det är ofta flera olika bensin- eller dieseldrivna maskiner som används i arbetet.

Jag vill undersöka hur ett hållbarhetsperspektiv kan appliceras på kommunal parkverksamhet. Hållbarhet är själva huvudtemat i uppsatsen och begreppet i sig är lite diffust och fritt för tolkningar (jfr Björneloo, 2007). Jag har valt att själv anlägga ett tämligen öppet förhållningssätt till begreppet och tolkar det som en vision där människans olika behov – som kan vara exempelvis sociala eller kulturella – bemöts mot en bakgrund av att största möjliga hänsyn tas till miljön och naturens processer, samtidigt som sparsamhet med resurser iakttas.

För att undersöka hur ett hållbarhetsperspektiv kan appliceras på kommunal parkverksamhet har jag valt att ta upp exempel som på olika sätt kan sägas komma i kontakt med hållbarhetsbegreppet. Jag har sedan applicerat dessa på en stadspark, en central park som kan erbjuda rekreation och aktiviteter för både invånare och besökare, i en mindre, svensk kommun. Denna park har funnits länge, men används idag inte särskilt mycket. Det finns nu planer på att göra om parken – eller åtminstone delar av den – och det ser jag som ett ypperligt tillfälle för kommunen att göra något utöver det vanliga.

Jag har valt att i min undersökning ta avstamp i omställningsrörelsen, en gräsrotsrörelse som består av människor som vill arbeta för att ställa om till ett fossilfritt samhälle,

eftersom jag tycker att den visar på att det finns ett brett intresse för att förändra det sätt vi lever på idag. Den kan sägas ingå i samma politiska och kulturella strömning som stadsodling, permakultur, ekologiskt byggande, lokal produktion, minskad konsumtion, global rättvisa med mera och engagerar idag många människor. Att jag har valt omställningsrörelsen som utgångspunkt beror på att jag vill få ett "folkligt" perspektiv. Det är annars lätt att fastna i att hänvisa till FN-konventioner och statliga program, men att anlägga ett annat, mer praktiskt orienterat, lokalt perspektiv visar på att arbetet med hållbarhetsfrågor bedrivs på alla nivåer i samhället och ses av vissa individer som så viktigt att de lägger stora delar av sin fritid på det. Eftersom kommuner är viktiga aktörer inom storskaligt förändringsarbete av det här slaget tycker jag att det vore intressant att se hur de mer konkret skulle kunna gå tillväga.

1.2 Syfte och frågeställning

Syftet med uppsatsen är att undersöka hur hållbara metoder kan användas inom kommunal parkverksamhet. För att som ett första steg angripa denna breda fråga har jag valt att i min uppsats undersöka en begränsad del av kommunal parkverksamhet för att se hur hänsyn kan tas till dessa frågor vid planerandet av en förnyelse av en redan befintlig park. Jag kommer därför att skriva utifrån frågan:

- *Hur kan ett hållbarhetsperspektiv tillämpas vid förnyelsen av en stadspark?*

1.3 Avgränsning

En stor del av parkverksamhet utgörs av skötselmetoder, men jag har valt att i första hand hålla mig till parkens funktion. Även om jag har valt att hålla mig just till kommunal parkförvaltning kommer jag inte att redogöra djupare för en kommuns organisation eller för hur ramarna för kommunal verksamhet ser ut, för att istället fokusera på utformandet av parken. Många kommuner har schematiska översikter för sin organisation tillgängliga på bland annat sin hemsida. Jag har inte heller gått in djupare på definitionen av olika sorters grönområden, eftersom jag tänker att hållbarhetsbegreppet ändå behöver anpassas till den specifika plats där det ska appliceras och att grönområdets funktion och sammanhang då analyseras i samband med det.

2. METOD OCH MATERIAL

Uppsatsen inleds med en litteraturstudie där jag redogör för den teoretiska bakgrunden till uppsatsen, för att visa på varför det skulle föreligga ett behov av att planera för en mer hållbar grönyteförvaltning. Vidare går jag igenom grundläggande begrepp, såsom hållbar utveckling och miljömål, för att skissa upp ramarna för arbetet.

I litteraturstudiens sista avsnitt går jag sedan igenom olika exempel som skulle kunna appliceras på mitt valda fall, för att se om dessa skulle kunna ses som goda föredömen. Jag har valt att göra nedslag på olika platser för att undersöka exempel på hur ett mer miljömedvetet arbete inom parkverksamhet skulle kunna bedrivas. Jag har använt platserna som ingång för att ta upp olika ämnen såsom permakultur, stadsodling eller ramverk för miljöarbete inom en kommun. Idén att titta närmare på dessa ämnen har jag fått från tidigare litteraturstudier under min utbildning samt utifrån mitt egna intresse. Den litteratur jag har använt mig av har jag ofta funnit genom att söka bland tidigare akademiska arbeten via SLU:s sökmotor och via dessa har jag sedan lotsas vidare till annan litteratur. Genom ytterligare internetsökningar har jag sedan även funnit andra källor som har gett mig intressanta infallsvinklar. De platser jag har valt är bara exempel på hur arbetet inom varje ämne kan bedrivas och det finns många varianter som jag inte nämner, eftersom jag har valt att hålla en mer översiktlig nivå på uppsatsen. Utifrån min breda ingång till uppsatsen hade detta avsnitt kunnat göras praktiskt taget hur stort som helst, men för att begränsa mig har jag valt att bara översiktligt röra vid olika fenomen för att på så sätt ge en aning om den räckvidd som finns inom ämnet.

Från detta övergripande perspektiv gör jag ett lokalt nedslag då jag presenterar den park i Marks kommun, Stationsparken, som jag har valt att använda som fall i mitt förslag till hur en kommun kan applicera ett hållbarhetsperspektiv inom parkverksamheten. Att jag har valt att göra en fallstudie utifrån en specifik plats gör att jag får en naturlig avgränsning på mitt arbete samtidigt som jag får möjlighet att applicera och fördjupa förståelsen för de fenomen jag tar upp som exempel. Under arbetets gång har jag kontaktat lokala instanser som skulle kunna ha ett intresse i parkens utformning för att höra om de har några särskilda tankar kring det hela. Det har främst varit kommunanställda, såsom trädgårdstekniker och kommunbiologer, men även den lokala Naturskyddsföreningen.

I resultatdelens sista avsnitt går jag sedan igenom mitt förslag till hur parken skulle kunna

utformas. Det är baserat på de förslag som Marks kommun redan arbetar utifrån, men med vissa ändringar utifrån de exempel som jag tidigare gått igenom. I mitt förslag har jag bara grovt skissat in olika ytor och hur de kan placeras. Jag har inte gått in på detaljer som växtval och liknande, utan har bara gett principiella lösningsalternativ. Förslaget är tänkt som ett komplement till de förslag kommunen redan arbetar utifrån och förhoppningsvis som en inspiration till att tänka mer i termer av hållbarhet.

3. RESULTAT

3.1 *Litteraturstudier*

3.1.1 Omställningsrörelsen

Omställningsrörelsen, eller transitionsrörelsen, är ett globalt nätverk som består av människor som på lokal nivå vill arbeta för att ställa om från ett fossilberoende till ett fossilfritt samhälle. Runt 2006 startade rörelsen i Storbritannien och den har sedan dess spridit sig över stora delar av världen. Genom att stärka lokal resiliens vill medlemmar i rörelsen förbereda sig inför förändringar som utmanar samhället till följd av klimatförändringar och minskad tillgång på olja (Hopkins, u.å.). I Sverige finns det lokala föreningar i flera olika städer.

Rörelsen kan ses som en motreaktion på tanken om evig tillväxt, då tillväxt baseras på maximeringssträvanden och ständig konsumtion vilket leder till ökad miljöbelastning i och med produktionen och frakten av varor (Friman, 2003). Omställningsrörelsen är inte ensam om att arbeta med frågor som rör minskad miljöbelastning och anpassning till nya förhållanden. Men de senaste åren har det publicerats en hel del litteratur just på temat att människan börjar närma sig vägs ände och radikalt måste förändra sitt levnadsbeteende för att både hon och planeten ska ha en chans att överleva. Statsvetaren Björn Forsberg skriver i *Omställningens tid: tillväxtens slut och jakten på en hållbar framtid* (2012) om hur människan har uttömt vitala naturresurser och hur världsekonomin därför gått in i en resursvägg som sätter stopp för den ekonomiska tillväxten. Som lösning på problemet pekar han på hur samhällets organisering och hela vårt sätt att leva måste förändras i grunden, bland annat genom ökad småskalighet och med fokus på värden som

gemenskap och samarbete. I boken *Lyckliga i alla sina dagar: om pengars och människors värde* (2012) skriver journalisten och författaren Nina Björk om hur konsumtion och pengars värde behandlas som överordnade mänskliga värden som solidaritet och empati i dagens samhälle. I *Keynes barnbarn – en bättre framtid med arbete och välfärd* (2007) spinner samhällsforskaren Christer Sanne vidare på den kände 1900-talsekonomen J.M. Keynes tanke från 1930 om att kommande generationer inte skulle behöva arbeta lika mycket, tack vare att effektiviteten i produktionen ständigt ökar och att människan då med mindre arbete skulle kunna tillgodose sina behov. Problemet med den tanken är idag att ekonomisk tillväxt fortfarande är det övergripande politiska målet i samhället och för att upprätthålla detta måste hjulen snurra i allt snabbare takt och människor arbetar minst lika mycket idag. Trots att vi i västvärlden har fått det allt bättre rent materiellt kvarstår problem med ökad psykisk ohälsa och att få till en fungerande välfärd (Sanne, 2007).

Utöver det eskalerande nyttjandet av ändliga resurser, finns många andra faktorer som engagerar omställningsrörelsen och liknande sammanslutningar. Klimatförändringar till följd av växthuseffekten, övergödning, försurning, giftutsläpp och överbefolkning är alla faktorer som hotar människans och planetens existens och som alla kan sägas ingå i en global miljökris (Holm, 2003).

3.1.2 Hållbar utveckling

Begreppet "hållbar utveckling" fick sin internationella spridning 1987 i och med rapporten "Vår gemensamma framtid" lanserad av världskommission för miljö och utveckling (även känd som Brundtlandkommissionen). I rapporten talas om hållbar utveckling som "en utveckling som tillfredsställer dagens behov utan att äventyra kommande generationers möjligheter att tillfredsställa sina behov" (FN, 1987, s. 37) och det är oftast den definition som dyker upp i diskussioner kring hållbar utveckling. Detta är en bred definition som fokuserar på ett slags rättvisetänk mellan de människor som lever i dag och kommande generationer. I begreppet omfattas då sådan utveckling som rör individen, samhället eller ekonomin och som påverkar naturen/jordklotet (Kates m.fl., 2005).

Vid FN-konferensen i Rio de Janeiro 1992 stärktes begreppet genom ett tillägg av tre aspekter av hållbarhet som alla samspelar och stödjer varandra: *ekologisk, social* och

ekonomisk hållbarhet. Att tala om ett hållbart fenomen bör alltså innebära att förhålla sig till alla tre dimensioner och definitionen kan sägas ligga i skärningspunkten mellan dem. Begreppet har fått genomslagskraft i samhället trots – eller kanske tack vare – sin svårdefinierbarhet och då särskilt i politiska sammanhang. Det kan användas vare sig en person eller grupp brinner för miljöfrågor, sociala eller ekonomiska frågor och kan appliceras på stora delar av våra liv och vårt samhälle (Sandstedt m.fl., 2004).

Idag finns även förslag på hur begreppet kan nyanseras ytterligare och dimensioner som kulturell, politisk, hälsofrämjande eller mänsklig hållbarhet läggs då till tolkningen. En del av kritiken mot att bara titta på tre dimensioner handlar om att begreppet "hållbar utveckling" i sig är alltför komplext för att pressas in i en så snäv tolkning. När det gäller att applicera begreppet på en stadspark, som jag gör i denna uppsats, skulle det kunna vara tillräckligt att hålla sig till en relativt fri tolkning av begreppet där utgångspunkten är just värnandet om ekosystemens funktioner, vilket får utgöra den yttersta gränsen för möjligheten att tillgodose människans olika behov, samtidigt som den ekonomiska dimensionen ses som ett medel för att uppfylla detta (Björneloo, 2007).

3.1.3 Arbetet för hållbar utveckling

Har väl ett något så när konsensus kring begreppets innebörd uppnåtts kommer sedan nästa fråga: på vilken nivå ska arbetet för hållbar utveckling bedrivas och vem ska vara drivande i arbetet? FN:s globala handlingsprogram Agenda 21 antogs 1992. Världssamfundet har enats om att detta ska vara den vägledande principen för den långsiktiga globala utvecklingen och fokus ligger på att utrota fattigdom och att undanröja hotet mot miljön. Hållbara städer och hållbart nyttjande av vatten och energi är några av de frågor som Sveriges regering prioriterar i arbetet för hållbar utveckling. Världens regeringar, kommuner och viktiga samhällsgrupper ska arbeta för att skapa utveckling utan att äventyra miljön för kommande generationer (Regeringskansliets hemsida, 2013).

Utav de nationella miljömålen, antagna av Sveriges riksdag 1999 och som berör sexton områden, finns det flera som skulle kunna appliceras på en lokal park. Bland dessa kan nämnas målen "Giftfri miljö", "Ett rikt växt- och djurliv", "God bebyggd miljö" och "Begränsad klimatpåverkan". Detta kan handla både om parkens utformning och om skötseln av den. Miljömålen kan anpassas till regional och lokal nivå av myndigheter och

kommuner (Miljömålsportalen, u.å.). Sveriges Kommuner och Landsting (SKL) genomförde 2011 och 2012 en undersökning där de kom fram till att miljömålen är en viktig del i kommunernas arbete för just hållbar utveckling. De poängterar att flera av miljöproblemen är globala, men att åtgärderna alltid har en lokal dimension samt att kommunerna ofta är den lokala arena där samhällets aktörer möts och samverkar. Dessutom skriver SKL i sin sammanställning av undersökningen att det inte räcker med att bara bli bättre på det miljöarbete som redan görs – utan det handlar om att tänka nytt och att en omställning kräver nya värderingar och ett ändrat beteende kopplat till vår konsumtion och produktion (SKL, 2012).

Bevarandet och skyddet av biologisk mångfald är en del av miljöarbetet. I "Konventionen om biologisk mångfald" (CBD), som även den antogs vid FN:s Rio-konferens 1992, nämns dels genetisk diversitet bland individer eller populationer, dels artdiversitet inom ett ekosystem eller visst område och dels ekosystemdiversitet som åsyftar en mångfald av ekosystem inom ett område. Konventionens mål är att verka för global samordning för bevarandet av biologisk mångfald, hållbart nyttjande av naturresurser samt en rättvis fördelning av dessa och sedan anpassas arbetet på nationell, regional och lokal nivå i de olika länder som ratificerat konventionen (FN, 1992).

Att bygga upp en ekoby kan vara ett sätt att tillsammans med andra individer gå samman för att omsätta miljöengagemang i vardagslivets praktik. Omställningsrörelsen är ett annat exempel. Att sopsortera hemma kan vara individens sätt att ta ställning för en hållbar utveckling, samtidigt som kravet att sopsortera kan komma uppifrån (från kommunen till exempel). Arbetet med hållbar utveckling kan alltså pågå på många nivåer parallellt och kan utföras genom statliga regleringar, nyskapande verksamhet i privata företag, internationella överenskommelser eller genom miljöengagerade grupperns aktivitet (Mårtensson m.fl. 2004).

3.1.4 Exempel

Den skuldfria parken

I Bulltoftaparken i östra Malmö pågår arbetet med att undersöka möjligheterna att bedriva ekologiskt uthållig parkskötsel. Detta går under namnet "den skuldfria parken", som åsyftar

strävan att bedriva miljöskuldfri parkskötsel. Det hela startade som ett samarbetsprojekt mellan Malmö stad och SLU 2006. Det som undersöktes var dels biologiska värden såsom hur miljöbelastningar från skötselinsatser i parken skulle kunna minskas och hur förutsättningar för en hög biologiskt mångfald skulle kunna skapas, dels sociala värden såsom hur höga upplevelsevärden för brukarna av parken skulle kunna skapas samt hur miljövärden skulle kunna kommuniceras till dem. I projektet har bland annat olika metoder för skötsel av gräsytor undersökts och även hur mycket miljöpåverkan de olika metoderna har. Olika slags gräsklippare har jämförts och även olika drivmedel. Dessutom har möjligheten att klippa gräsytor med hjälp av en cylinderklippare som framförs och drivs med hjälp av häst utforskats. En sådan kan användas både på långgräs och kortgräs. Möjligheten att hålla gräsytor öppna med hjälp av betesdjur samt möjligheten att ändra balansen mellan kortklippta gräsytor och ängsytor som bara slås några gånger per säsong är andra alternativ som granskas i projektet. För alla olika metoder har även tagits med i beräkningen den miljöpåverkan som uppstår på grund av transporten av maskiner, djur och tillsynspersonal till och från parken, samt den påverkan skötselmetoden får för brukarna av parken i form av buller, begränsad tillgång till ytor med mer. De alternativ som förs fram som bäst lämpade är i första hand klippning med hjälp av häst, men även användandet av betesdjur. Parkens gräsytor kan också sladdas med hjälp av häst (Johansson m.fl. 2011). Utöver gräsyteskötseln pågår även ett projekt inom andra områden, såsom solcellsdriven parkbelysning och dessutom får allt gallringsvirke ligga kvar på plats för att där flisas och sprutas in i planteringsytor (Malmö stads hemsida, u.å.).

Odling och social samvaro

När vi ändå befinner oss i Malmö är även dess Slottsträdgård, belägen i Kungsparken i stadens centrala delar, värd att ta upp som ett exempel på hur parkdrift och odling kan samverka och användas som en mötesplats för olika aktörer. Det hela startade med att några trädgårdsintresserade Malmöbor gick samman för att starta en ekologisk trädgård öppen för alla. Med tiden odlade de upp tolv tusen kvadratmeter och anlade grönsaksland, perennrabatter, rosenträdgård, fruktträdgård och en örtagård. Det hela drevs som föreningsverksamhet fram till 2003 då kommunen tog över driften och idag finns flera tematrädgårdar, café och olika aktiviteter och platsen är ett populärt besöksmål. Vänföreningen är fortfarande aktiv och det är möjligt att som privatperson engagera sig i odlingarna (Larsson, 2009). Slottsträdgården är ett exempel på brukarmedverkan i parkverksamhet. Tim Delshammar, universitetslektor vid SLU, har skrivit en avhandling

(2005) om just brukarmedverkan inom kommunal parkverksamhet och talar om olika motiv till att människor vill engagera sig i kommunala grönområden. Det kan vara att brukarna stör sig på att deras närmiljö ser ovårdad ut och vill vara med och göra den trevligare, att de vill använda ytan till att odla på, att de ser medverkan som ett sätt att utöva sin kreativitet på eller att de som en symbolisk handling vill vara med och ta hand om en plats på grund av dess historia eller andra värden. Inte sällan är det en blandning av flera av dessa motiv som gör att en person väljer att engagera sig i skötseln av kommunala parkytor. Brukarmedverkan kan leda till att parkerna upplevs som mer tillgängliga och säkrare, då det är fler folk i rörelse på ytorna. Det kan även bli så att besökare i parken istället upplever en revirmarkering och känsla av att allmänna ytor blivit privatiserade. Att privatpersoner deltar i parkverksamheten kan även skapa så kallade positiva spiraler där folk vistas alltmer i parkerna och startar större projekt tillsammans i exempelvis odlingskooperativ eller tillsammans med närliggande dagis. På så sätt skapas ett bredare lokalt engagemang samtidigt som kommunala ytor utnyttjas allt mer (Delshammar, 2005).

Figur 1: Slotsträdgården i Malmö. Foto: Slotsträdgårdens vänner. Tillgänglig: <http://slotstradgarden.se/> [2014-03-13]

Stadsodling är ett fenomen som rör sig inom samma område och som på senare år har fått stor genomslagskraft. Att stadsodla kan innebära att odla på bakgården till hyreshuset eller på en allmänning, men även att odla tomater på fönsterbrädan, för att nämna några exempel. Ofta är det flera människor som går samman för att skapa en kollektiv odling – i motsats till den mer enskilda odlingen som kan förekomma på en kolonilott eller i en privatträdgård. Att odla grönsaker i stadsmiljö är på vissa platser på jorden viktigt för att klara matförsörjningen. Likaså har det historiskt sett varit ett viktigt tillskott till människors försörjning. I Sverige idag kan odlingarna bidra med grönsaker, samtidigt som aktiviteten i sig gynnar gemenskap, hälsa och utbildning (Delshammar, 2012). En form av

rehabilitering som kan användas när människor drabbas av stressrelaterade symptom, smärtproblematik eller depression är trädgårdsterapi. Detta bedrivs idag på flera ställen i Sverige, bland annat i Botaniska trädgården i Göteborg, i Alnarp och på Gunnebo slott och trädgårdar. Trädgårdsarbete i kombination med till exempel samtalsterapi, arbetsterapi eller sjukgymnastik är en vanlig metod inom fältet (SLU, 2011). Boverket hänvisar till en tankemodell då det gäller bostadsnära natur som betonar nåbarhet, tillgång och kvalitet. De menar alltså att det är viktigt att det finns bostadsnära natur och att den ska vara lättillgänglig och att dess innehåll och värden dessutom spelar roll. Anledningen till att detta är viktigt är just alla de mervärden naturen ger människan, såsom förbättrad hälsa till följd av fysisk aktivitet och rekreation (Boverket, 2007). Odling, och särskilt odling tillsammans med andra, kan alltså ses som ett viktigt inslag i arbetet för social hållbarhet, utöver de ekologiska och ekonomiska fördelar det kan föra med sig.

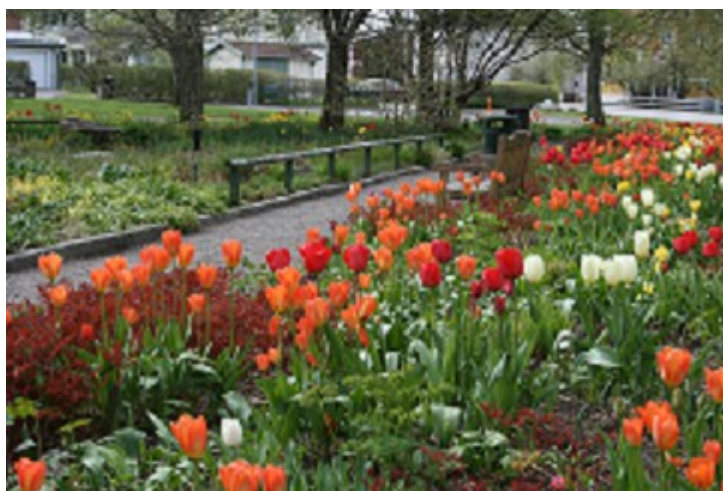
Kommunalt miljöarbete

Idag arbetar cirka 60 procent av Sveriges kommuner aktivt med lokala miljömål och för att implementera ett hållbarhetsanpassat tankesätt i den kommunala driften (SKL, 2012). I exempelvis Växjö arbetar kommunen bland annat utifrån målet att förvalta park och natur både på sätt som främjar biologisk mångfald och ger god tillgänglighet för besökarna. Detta är för att skolor, organisationer och privatpersoner ska kunna få möjlighet att uppleva den artrikedom som finns i stadens struktur. Kommunen satsar på gröna miljöer bland annat för att förbättra luftkvaliteten, fånga upp och rena dagvatten och dämpa kraftiga temperaturhöjningar. Miljöarbetet sker under parollen "Europas grönaste stad" och oavsett om detta är sanning eller en önskan från kommunens sida finns en uttalad målbeskrivning av vad man vill uppnå och varför (Växjö kommun, 2013).

Perennplanteringar som ett ekonomiskt alternativ

Även i den mindre småländska kommunen Sävsjö satsas stort på grönytor. Där användes varunamnet "Sävsjös trädgård" och kommunen vill gärna profilera sig med planteringar, främst bestående av perenner, i gatumiljö. Projektet med att förändra stadens intryck på detta sättet genomfördes utifrån tanken att gräsytor ofta är mer skötselkrävande än täta planteringar och att det i längden skulle löna sig ekonomiskt att anlägga planteringar på de ytor som ändå inte används för exempelvis lek och rekreation. Karolina Nyberg har i samband med sitt examensarbete inom landskapsarkitektprogrammet

intervjuat Stefan Lagerqvist som var med från starten då de började med de nya planteringarna. Han poängterar just den ekonomiska vinningen av att gå över till större andel planteringsytor. Planteringarna är anpassade till de förutsättningar som råder på växtplatsen och på så sätt undviks krävande skötsel eftersom växterna trivs på platsen i sig. Växterna planteras alltid tätt från början och ofta täcks ytan med bark – eller stenkross i de torrare planteringarna – för att ogräs inte ska kunna etablera sig. Fördelen med att använda sig av perenner är att de, när de väl etablerat sig och under förutsättning att öppen jord saknas i rabatterna, kräver lite skötsel. De går dessutom att föröka genom bland annat delning, vilket gör att kommunen kan hämta material till nya planteringar i redan befintliga planteringar. Stefan Lagerqvist betonar i intervjun att kommunikation är viktigt vid större förändringar i en kommun. Både personal, politiker och allmänhet behöver veta varför och hur nya projekt genomförs för att slutresultatet ska bli bra. I Sävsjö finns det informationstavlor vid i stort sett alla planteringar där intresserade kan lära sig mer om planteringarna och växterna och på så sätt ökas känslan av delaktighet i staden för allmänheten. Dessutom erbjuds rundvandringar där parkarbetarna själva berättar mer om de olika ytorna (Nyberg, 2010).

Figur 2: Planteringar i Sävsjö. Foto: Ywonne Gill, Sävsjö kommun.

Cradle to Cradle

I Ronneby arbetar kommunen med hållbar stadsutveckling enligt principerna för *Cradle to Cradle*. Cradle to Cradle är en designteori som grundas just på tanken "vagga till vagga", i motsats till "vagga till grav" (McDonough m.fl., 2003). Det vill säga att det i naturen inte bildas avfall på samma sätt som det gör i ett mänskligt samhälle, eftersom allting hela tiden ingår i ett kretslopp. Inom teorin finns tre grundläggande principer att utgå ifrån: avfall

är lika med mat, använd befintlig solenergi och hylla diversiteten. Kretsloppsaspekten kan även appliceras på varor och liknande – alla delar av produkten ska kunna användas till något nytt när produkten i sig är kasserad. Att använda sig av solenergi behöver inte bara vara just som energikälla, utan det kan även handla om att ta tillvara på dagsljus på bästa möjliga sätt. Det kan även handla om andra förnyelsebara energikällor. En del av att hylla diversiteten är att ta tillvara på och värna om biologisk mångfald. Men det kan även innebära att anpassa sig till de rådande omständigheterna på en plats, istället för att ha ett färdigt koncept som ska fungera på många olika platser, vilket gör att det istället är platsens egenskaper som måste förändras. Det handlar på så sätt om att hållbarhet är lokal (McDonough m.fl., 2003). Teorin grundar sig i att det är ekonomiskt att agera ekologiskt och socialt hållbart och den har främst använts inom tillverkningsindustri och byggnadsteknik. Vad kommunen vill göra i Ronneby är att applicera teorin på stadsplanering när de ska arbeta med att göra om ett område i staden som heter Kilen. Teorin är inte helt utarbetad inom just stadsplaneringsområdet, utan kommun arbetar med att utveckla från idé till färdigt resultat. Erik Fälth och Jens Thulin har skrivit ett examensarbete om projektet och även framarbetat en förstudie. De menar att det är svårt att idag uppnå total hållbarhet, exempelvis med helt slutna kretslopp, vilket kan vara problematiskt inom vissa områden. Men det viktiga då är att intentionerna och strävan mot ett hållbart mål lyser igenom (Fälth & Thulin, 2012).

Skogsträdgårdar och permakultur

I centrala Skåne ligger Holma skogsträdgård som är en demonstrationsträdgård dit allmänheten är välkommen för att komma och lära sig mer om olika varianter av skogsträdgårdar. En skogsträdgård kan sägas imitera naturliga skogsekosystem, som lundar eller skogsbryn, och består till stor del av ätbara växter, men även av växter som hjälper och samverkar med dessa. Det är alltså ett ekosystem bestående av bland annat frukt- och nötträd, grönsaker, medicinalväxter, bärbuskar, kryddväxter och växter som attraherar insekter. Människans nytta av en skogsträdgård är att hon kan få ut en relativt stor skörd med en relativt liten arbetsinsats (när trädgården väl är etablerad vill säga) och på så vis kan hon skapa en plantering som både kan vara dekorativ och nyttig. Inom skogsträdgården förekommer många av permakulturens principer (Marnelius, 2008). Permakultur kan ses som ett designsystem för att skapa hållbara bosättningar för människor och är ett viktigt inslag bland annat i omställningsrörelsens verksamhet. Det är alltså ett system där alla delar som ingår stöttar varandra och motsatsen till monokultur.

Inom permakultur bedrivs arbetet utifrån tre grundläggande principer: omsorg om jorden, omsorg om människan och rättvis fördelning. Det är viktigt att skapa gynnsamma kopplingar mellan de olika delarna som kan ingå i ett system – såsom höns, vatten, fruktträd med mer – och att placera saker på rätt plats. Några av de praktiska inslagen innebär att täckodla, för att minska vattenavdunstningen och ogrästtillväxten samt berika jorden eller att blanda växter för att få ett naturligt växtskydd. Men permakultur är inte bara ett odlingssystem, utan i begreppet ingår även hur boende och leverne kan organiseras samt sociala värden (Whitefield, 2010).

I Seattle pågår arbetet med att skapa en så kallad "food forest" på nästan tre hektar av allmän platsmark. Tanken är att skapa ett hållbart, urbant ekosystem dit allmänheten ska kunna komma, inte bara för rekreation och för att vistas i naturen, utan även för att ta del av vad som produceras i skogen i form av bland annat bär, nötter, medicinalväxter, svampar och frukt (McLain m.fl., 2012).

Utplanteringsväxter med mervärden

De flesta kommuner har idag utplanteringsväxter, såsom sommarblommor, som pryder urnor och rabatter under sommarhalvåret. Dessa ger en färgprakt och därmed ett estetiskt värde som är svårt att ersätta med perenner och andra växter. Nackdelen är att dessa ytor ofta är mer skötselkrävande och därför dyrare i drift än planteringar med andra växter. I och med att många av dessa växter drivs upp i uppvärmda växthus och transporteras med lastbilar för att sedan slängas på kompost i slutet av säsongen, kan de även ha en mer negativ miljöpåverkan än exempelvis perenner som kan stå på samma plats i många år och som dessutom kan förökas på plats genom spridning eller delning (Nyberg, 2010). Nybro kommun hade 2013 temat sommarblommor med inslag av stadsnära odling och använde sig av dekorativa grönsaker och kryddväxter i sina planteringar (Nybro kommuns hemsida, 2014). Det kan ses som ett exempel på hur ytterligare nytta med en plantering kan erhållas, då växterna skulle kunna skördas och användas, utöver att den pryder sin plats.

Figur 3: Dekorativ rabatt med grönsaker i Nybro, sommaren 2013. Foto: Nybro kommun. Tillgänglig: http://www.nybro.se/templates/Page_22457.aspx [2014-03-13]

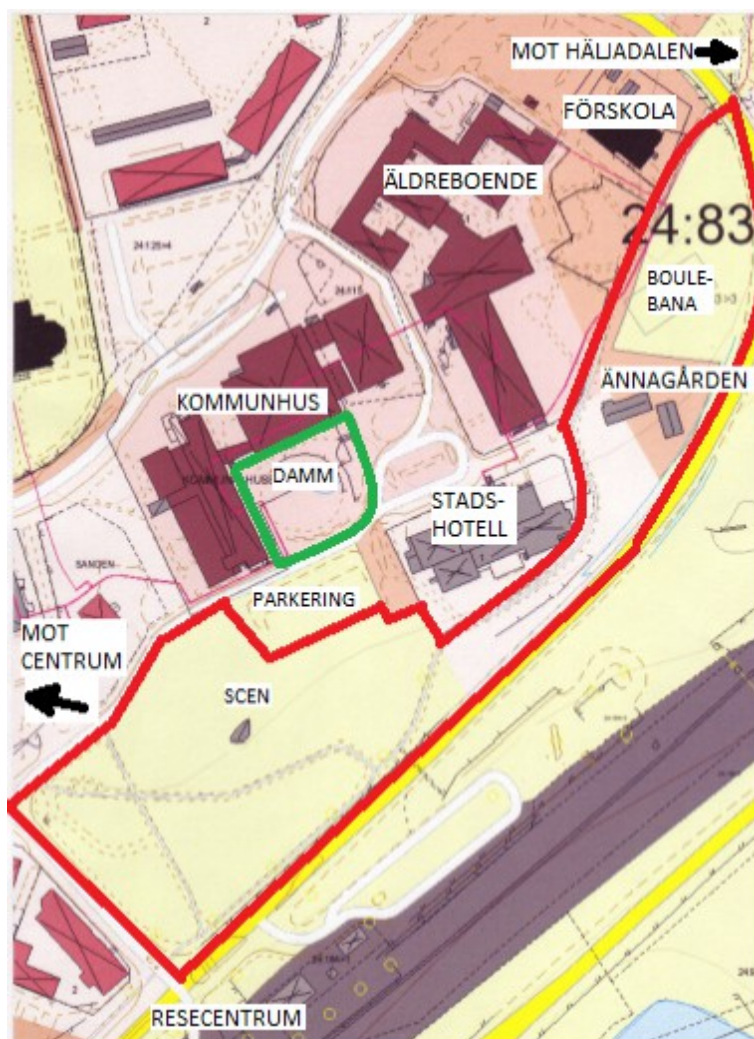
3.2 Fallstudien – Stationsparken i Kinna, Marks kommun

3.2.1 Kommunen och dess stadspark

Stationsparken ligger centralt i orten Kinna mellan resecentrum och själva centrum och kan ses som ortens stadspark. Kinna är med 7 800 invånare huvudort i Marks kommun, som totalt består av 17 mindre orter. I hela kommunen, som är en del av Västra Götalands län, bor ca 33 700 personer utspridda på en yta av 1 018 kvadratkilometer (Marks kommuns hemsida, 2014:1). Att kommunen består av flera småorter utspridda på en relativt stor yta innebär att bilen är ett vanligt färdmedel och många invånare pendlar dagligen till Varberg, Borås eller Göteborgsområdet. Närhet till naturen och arbete för en levande landsbygd är centrala begrepp i kommunens egen presentation och mottot är "Mark - läge för det goda livet". Centralorten har vuxit fram längs med ån Viskan tack vare textilindustrin. Det finns flera sjöar och vattendrag runt om i kommunen, omväxlande natur och nio naturreservat samt ett kulturresevat. I en informationsbroschyr för kommunen står att: "*Marks kommun är känd för sitt miljö- och naturvårdsarbete. ... Här pratar vi gärna om hållbar utveckling vilket innebär att vi vill ha ett hållbart samhälle vad gäller miljöfrågor samt sociala och ekonomiska frågor – det hänger ihop.*" (Marks kommun, u.å.:1, s. 11)

De senaste åren har det pågått en nybyggnation och förnyelse av Kinna centrum. Tidigt i projektet talades det om att centrum skulle få karaktären av en trädgårdsstad (Hagnestål, ej pub. mat.) och syftet har varit att få ett mer attraktivt och livligt centrum i så kallad mänsklig skala med hjälp av ledorden *trivsel*, *trygghet* och *tillgänglighet*. För att uppnå

detta har bland annat belysning, uppstammade träd och "transparenta", låga perennplanteringar använts. Projektet har varit uppdelat i fem etapper och den sista – den som nu återstår – berör vägen och korsningen som går precis utanför Stationsparken. I samband med detta ser man även över möjligheterna att utveckla Stationsparken och kommunens anställda arbetar på att få fram ett förslag och tidsplan för parkens förnyelse (Marks kommuns hemsida, 2014:2).

Figur 4. Karta över Stationsparken. Parkytan, inklusive den kommunägda Ännagården med omgivande mark, är markerad med rött och den närliggande dammen är markerad med grönt. Bild : Lantmäteriet och Marks kommun, 2014-02-21. Redigerad.

I Stationsparken idag finns en sommarblomsrabatt riktad ut mot vägen väster om parken, en del spridda buskage, stora träd och en musikpaviljong med några bänkrader framför, omringad av en cirkelformad häck. En stor del av parkens yta utgörs av kortklippt gräsyta. De gångar som finns är belagda med asfalt eller grus och en del bänkar samt belysning är

utplacerade längs med dem. En lönnallé skär snett genom parken från stationen upp mot kommunhuset. I den östra delen av parken, utanför ett äldreboende, finns en boulebana som används regelbundet (Furth, ej. publ. mat.) Bredvid boulebanan ligger Ännagården, som består av två gamla byggnader som ägs av kommunen och hyrs ut till föreningar och liknande. Det finns ingen lekplats i parken och inte heller något vatten. Däremot finns det en anlagd damm och planteringar i anslutning till parken, belägen norr om den vid kommunhuset. Denna omgärdas av en låg häck och skärs av från parken dels av en parkeringsyta och dels av en gata. Stationsparken är kuperad och omgärdas av gator som är relativt vältrafikerade, norrsidan undantaget. Till ytan är den strax under två hektar stor. Utöver framträdanden på scenen vid tillfällen såsom första maj och liknande pågår inte särskilt mycket organiserad aktivitet i parken. Inför nybyggnationen av Kinna centrum gjorde landskapsarkitekt Åsa Hagnestål ett projektarbete (2004). Där gör hon även en analys av grönstrukturen i Kinna centrum och beskriver parken som oansenlig och med en vegetation som bidrar till storskalighet utan rumsindelning. Parken är Kinnas stadspark, men har med åren hamnat på baksidan av centrum och utanför rörelsestråken (Hagnestål, ej publ. mat.).

Figur 5. Stationsparken ovanifrån. Foto: Lantmäteriet.

Öster om parken ligger Häljadalen, en ravin som tidigare var ett bortglömt bevuxet område fullt med skräp, men som kommunen, efter initiativ från den lokala Naturskyddsföreningen, 2008 färdigställde som ny naturpark (Marks kommun, u.å.:2). Häljadalen är förbunden med Stationsparken via en gång- och cykelväg som går under en vägbana.

Figur 6. Dammen utanför kommunhuset. Foto: Amanda Öberg, 2014-03-01.

Figur 7. Scenen med den cirkelformade häcken. Foto: Amanda Öberg, 2014-03-01.

Figur 8. Parkens nordöstra hörn med och förbindelsen med Häljadalen. En förskola syns till vänster och ett äldreboende syns i bakgrunden.
Foto: Amanda Öberg, 2014-03-01.

Figur 9. Boulebanan med Ännagården i bakgrunden. Längs till höger syns ännu ett äldreboende och det vita huset bredvid är Stadshotellet.
Foto: Amanda Öberg 2014-03-01.

Figur 10. Utsikt mot resecentrum och parkens sydvästra hörn.
Foto: Amanda Öberg 2014-03-01.

Figur 11. Parkens centrala del. Foto: Amanda Öberg, 2014-03-01.

3.2.2 Förutsättningar

I Marks kommun pågår arbetet med att ta fram lokala miljömål och kommunen räknar med

att arbetet ska vara färdigt inom det närmaste året (Höglund, ej publ. mat.). Redan idag finns det ett naturvårdsprogram för Marks kommun, utgivet av kommunens miljökontor. Däri står bland annat att kommunen ska arbeta nämndövergripande med naturvårdsinsatser för att bevara och utveckla värden i form av biologisk mångfald, folkhälsa och turism. Programmet är inriktat på hur områden med höga naturvärden ska vårdas och tillvaratas och anlagd parkmark berörs inte. I naturvårdsprogrammet står att läsa att vistelse i naturen har en direkt positiv effekt på människors hälsa och att det särskilt för barn och äldre är viktigt med natur nära bostaden. Att komma ut och se djur- och växtliv på nära håll och att på så sätt lära sig att vara rädd om naturen är dessutom viktigt av pedagogiska skäl. Dessutom poängteras vikten av att kommunicera med besökare, med hjälp av till exempel skyltar och broschyrer, så att både kommuninvånare och turister har kunskap om de naturområden som de besöker (Marks kommun, 2010).

Det pågående arbetet med lokala miljömål i kommunen är viktigt för att driva på och skapa ramar för en park med hållbarhetsperspektiv. Att ha uttalade mål att arbeta utifrån kan underlätta och gynnar utvecklingen av en stads grönområden (jfr Växjö kommun, 2013). Att skapa ett ramdokument med de grundläggande tankarna och visionerna för parken vore en god idé för att kunna hålla en linje framöver. I Marks kommuns Naturvårdsprogram finns goda incitament till att arbeta utifrån ett hållbarhetsperspektiv då det gäller den kommunala parkversamheten, då programmet tar upp naturens nytta med tanke på biologisk mångfald, folkhälsa och turism. Även den pedagogiska nyttan av att barn och unga med fler kommer ut i naturen nämns samt värdet av att med hjälp av exempelvis skyltar kommunicera med besökare (Marks kommun, 2010). Allt detta skulle även gå att applicera på stadsnära, anlagd natur, antingen i form av ett liknande dokument för parkmark eller som en omarbetning av Naturvårdsprogrammet så att det kommer att inbegripa alla kommunens grönområden och inte bara den vilda naturen. Ett tätare samarbete mellan naturvårdsansvariga, såsom kommunbiologer, och parkförvaltningen, skulle kunna vara gynnsamt för att höja parkmarkens status till att inte bara handla om prydliga rabatter och kortklippta gräsytor, utan även om stadsnära natur och dess ekologi.

Ett annat dokument som skulle kunna underlätta arbetet med en park med hållbarhetsperspektiv kan vara en utförlig skötselplan. Den skulle kunna beskriva när och hur olika åtgärder bör utföras, för att undvika att den framtida skötseln av parken lämnar hållbarhetsspåret.

3.2.3 Kommunens arbete med att förnya Stationsparken

I det förslag till parkens utformning som Marks kommun arbetar med finns flera olika slags ytor inritade. Förslaget berör i nuläget bara den västra delen av parken och inga beslut är i dagsläget fattade kring hur parken ska göras om. Musikpaviljongen, omringad av sin cirkelformade häck, finns kvar liksom de flesta av träden. I förslaget har man tagit fasta på formen av cirkeln och den återkommer i alla föreslagna ytor. En stor del av parken utgörs av lekplatsen och i anslutning till denna finns grillplatser. Ut mot den vältrafikerade vägen söder om parken har skärmats av med hjälp av ett staket med kikhål i. I anslutning till lekplatsen finns även föreslaget en yta för seniorgym. I parkens nordvästra hörn finns sittplatser i två nivåer med vattenkonst i fokus. Ut mot vägen väster om parken skapar låga planteringar en gräns. Marks kommuns trädgårdstekniker tillägg till förslaget innebär bland annat att istället göra en gång- och cykelväg parallellt med den vägen, men inne i parken så att människor kommer in i parken då de rör sig mellan centrum och stationen. Ut mot vägen skulle man då skärma av med planteringar (detta förslag grundas även på Åsa Hagneståls förslag från 2004). Som det är idag rör sig de flesta på trottoaren utanför parken, vilken i förslaget skulle tas bort helt. Trädgårdsteknikern funderade även på om ett seniorgym inte istället borde förläggas i anslutning till boulebanan i parkens östra del och om det skulle kunna finnas möjlighet att istället anlägga en skateboardramp centralt i parken för att tilltala även lite äldre barn och ungdomar (Furth, ej publ. mat.).

Figur 12. Här skulle en kombinerad gång- och cykelväg kunna leda människor mellan resecentrum och stadens centrum. Foto: Amanda Öberg, 2014-03-01.

I mitt förslag till parkens utformning har jag utgått från det förslag som kommunen idag arbetar med, men jag har gjort vissa tillägg och ändringar.

3.2.4 Förslag

För att något ska anses vara hållbart krävs det att det blanda annat lever upp till en social, en ekologisk och en ekonomisk hållbarhet (Sandstedt m.fl., 2004). För att designa en park utifrån ett hållbarhetsperspektiv bör en rad faktorer tas i beaktande. Parken bör bjuda på en biologisk mångfald, både vad gäller växter, djur insekter och mikroorganismer. De skötselmetoder som används bör syfta till att gynna ett naturligt kretslopp och bör samtidigt ha så lite miljöpåverkan som möjligt. Parken bör dessutom inte vara dyrare i drift än andra områden, dels för att hushålla med de ekonomiska resurserna, men även eftersom det i längden skulle kunna göra att hållbarhetstanken riskerar att överges till förmån för kortsiktig ekonomisk lönsamhet. Parken borde även tillgodose människors behov på flera plan, såsom att fungera som en social samlingspunkt och att kunna bidra med kunskap och inspiration (jfr Fälth & Thulin, 2012).

Utmaningen ligger i att skapa total hållbarhet – vilket idag känns svårt. En av grundtankarna med att göra om parken är att bygga en stor lekplats där. I Malmö, där kommunen arbetar med olika teman på lekplatserna, ville de i anslutning till Bo-01-området bygga en miljöanpassad lekplats. En tävling utlystes om vem som hade förslag på den bästa lekplatsen utifrån olika kategorier, varav en var just ekologi. Förutom att vara hållbar skulle den även vara utvecklingsbar så att den skulle kunna stå sig i många år. Materialet till lekplatsen skulle vara återvunnet och det skulle även kunna gå att återvinna vid en framtida rivning av lekplatsen. Dessutom skulle lekplatsen gynna den biologiska mångfalden i området. Slutresultatet blev att inget förslag vann i den ekologiska klassen eftersom inget förslag levde upp till de ställda kraven (Malmö stad, u.å). Att bygga en lekplats helt utan miljöpåverkan är svårt, även om olika förbättringar för att öka biologisk mångfald skulle göras i samband med den eller insatser för att gynna ekosystemtjänster, för att på så sätt försöka kompensera. Samtidigt är själva skapandet av en stor lekplats centralt i orten en viktigt insats för den sociala hållbarheten. I Fälth och Thulins arbete om Cradle to Cradle-teorin tar de upp svårigheterna bland annat med att nå slutna kretslopp inom alla områden. I uppsatsen diskuterar de just problemet med att kunna göra/bygga något överhuvudtaget om det ska vara helt hållbart. Som exempel tar de upp en workshop

där deltagarna hade till uppgift att diskutera hur en förskola skulle kunna byggas enligt Cradle to Cradle-principen och resultatet blev ett förslag på en utomhusförskola, eftersom det då inte blir någon negativ påverkan på landskapet samtidigt som barnen får en giffri och inspirerande miljö att vistas i utomhus. Men målet var ju just att bygga och utforma en ny förskola. Dras detta till sin spets måste människans fortsatta tekniska utveckling helt stanna av och samhället får återgå till ett samlar- och jägarsamhälle. För att kunna arbeta med hållbarhet kan istället fokus få ligga på att göra något bra istället för mindre dåligt, även om slutresultatet inte alltid blir total hållbarhet (Fälth & Thulin, 2012).

I mitt förslag har jag därför valt att ge förslag på åtgärder som kan ses som ett "första steg" mot en mer hållbar park. Om alla beslut som ska tas rörande parken sätts i ett hållbarhetsperspektiv och hållbarhet som grundtanke hela tiden finns med i processen kan resultatet fortfarande bli "en park med hållbarhetsperspektiv". Jag tror även att projektet kan genomföras med mindre motstånd då, eftersom vissa moment inte behöver "krånglas till" och det skulle kunna bereda väg för ett intensivare hållbarhetsarbete framöver.

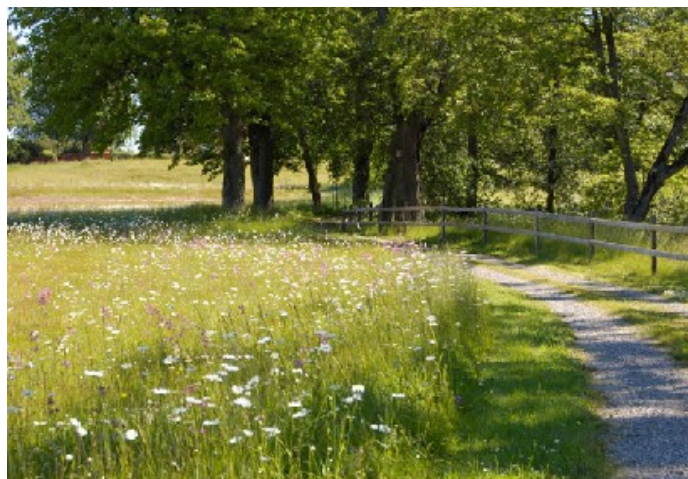
En övergripande tanke med att göra om Stationsparken kan sägas vara att den ska användas mer. Genom att satsa på en ny, stor lekplats centralt i den ort som är kommunens administrativa och kommersiella center skapas ytterligare en anledning för människor att uppehålla sig där. Skapas även fler möjligheter till aktiviteter i parken, och för flera olika åldersgrupper, ökar dessutom parkens attraktivitet. Utöver att ta hänsyn till en trivsselfaktor bör parken även kännas trygg vid alla tider på dygnet samt vara tillgänglig för alla. I mitt förslag till parken, se bilaga för att se plan över hela parken, har jag endast grovt skissat in förslag på ytor och var de kan placeras. Gångarna är redan i gott skick och belagda med asfalt och jag har då utgått från dem i skissen för att inte lägga onödiga resurser på dem.

Figur 13. Här är det tänkt att lekplatsen ska placeras. Foto: Amanda Öberg, 2014-03-01.

Gräsytor

Ett exempel på ett moment som skulle förenklas om man inte drar hållbarhetsbegreppet till sin spets, utan istället satsar på att minska miljöbelastningen, är skötseln av de kortklippta gräsytorerna. Idag i kommunen klipps de regelbundet med gräsklippare. Skulle dessa ytor skötas med mindre miljöpåverkan skulle exempelvis får kunna beta i parken. Då parken inte är särskilt stor skulle det minska tillgängligheten drastiskt och på så sätt kunna riskera att förta känslan av att besökare skulle vilja uppehålla sig i parken för olika aktiviteter. Att klippa gräset med hjälp av hästdragen klippare skulle kunna bli problematiskt av samma anledning och dessutom är parken kuperad vilket försvårar ytterligare. Att frakta dit häst och klippare innebär dessutom en miljöpåverkan i sig. Mitt förslag är istället att använda sig av redan befintliga gräsklippare, anpassa klippintervallen efter behovet och minska andelen kortgräsytor i parken. De ytor som är plana och där mycket aktivitet kan pågå bör hållas korta, men den största delen av dagens kortgräsytor bör istället göras om till dels ängsmark/långgräs som slås en till två gånger per år och dels till planteringar. Detta skulle även gynna biodiversiteten och därmed det pedagogiska värdet i parken. Men det vore då viktigt att ställa hårda miljökrav vid framtida inköp av nya maskiner (Johansson m.fl. 2011).

Figur 14: Ängsyta. Foto: Vegtech AB. Tillgänglig:

<http://www.vegtech.se/park---landskap/angsvegetation/fotogalleri/> [2014-03-13]

Planteringar

Även i mitt förslag skärmar planteringar av mot gatan i parkens västra del. När det gäller alla växter i parken bör i första hand växter med ätbara delar användas. På så sätt får växterna inte bara ett prydnadsvärde eller ett värde som urban grönstruktur, utan de blir

även till nytta och glädje för parkens besökare och att vara rädd om dem blir extra påtagligt vilket kan ha ett pedagogiskt syfte. Det kan vara hasselbuskar och fruktträd av olika slag. Det kan även vara olika bärbuskar eller perenna kryddväxter som det går att skapa vackra kombinationer av i rabatterna (jfr McLain m.fl., 2012). Dessa skulle även kunna kombineras med fler växter som attraherar fåglar och insekter, vilket kan vara både träd, buskar, perenna växter och lökar (Stickland, 1997). Att ha tydliga skyltar och broschyrer vid de olika planteringarna är ett viktigt inslag i parken eftersom det är så kommunen kan kommunicera med besökarna om vilka växter de kan smaka på och vilka funktioner de olika växterna har. På så sätt blir det inte bara lärorikt utan även spännande och roligt att titta på planteringarna. Planteringarna bör i största möjliga mån vara ståndortsanpassade, för att undvika extra skötsel i form av exempelvis bevattning (Nyberg, 2010). Befintliga träd och en del buskage i parken bör få vara kvar i den mån det är möjligt för att skapa ett brett åldersspann bland parkens biologiska inslag.

Figur 15: Marktäckande plantering. Bild: Amanda Öberg, 2014-03-27.

Figur 16: Det mörkgröna är planteringar, det rosa är kortgräsyta, det gula är ängsyta och det ljusgröna är odlingar. Bild: Amanda Öberg, 2014-03-13.

Figur 17. Parkens nordvästra hörn. Foto: Amanda Öberg, 2014-03-01.

I parkens nordvästra hörn skapas en entré med planteringar och sittplatser för de besökare som kommer ifrån ortens centrum. Vid området med scen, grillplats och lekplats klipps gräsmattan regelbundet som kortgräsyta, för att främja lek, spel och andra aktiviteter. När det gäller byggandet av lekplatsen skulle antingen material och en

utformning kunna väljas som håller i många år eller naturmaterial som trä. Träredskap behöver ofta oljas in årligen och kräver på så vis mer skötsel, så att tänka hållbarhet i form av långsiktighet skulle kunna vara att föredra (Furth, ej. publ. mat.). Parkeringen får vara kvar som idag, trots att den tar upp en del av parken, eftersom en parkering nära parken är en nödvändighet i en kommun där så pass många är beroende av bilen som färdmedel. Dock skulle det vara trevligt att skapa ett starkare samband mellan parken och den damm som ligger vid kommunhuset, exempelvis genom att öppna upp häcken som omgärdar dammen. En damm är ett viktigt inslag just för biodiversiteten (Florgård, m.fl., 1994). Planteringar återkommer på alla ytor som inte behövs för andra ändamål. Höga växter bör blandas med låga för att öka tryggheten i parken och minska risken för att "dolda rum" ska uppstå (jfr Marks kommuns hemsida, 2014:2).

Odlingar

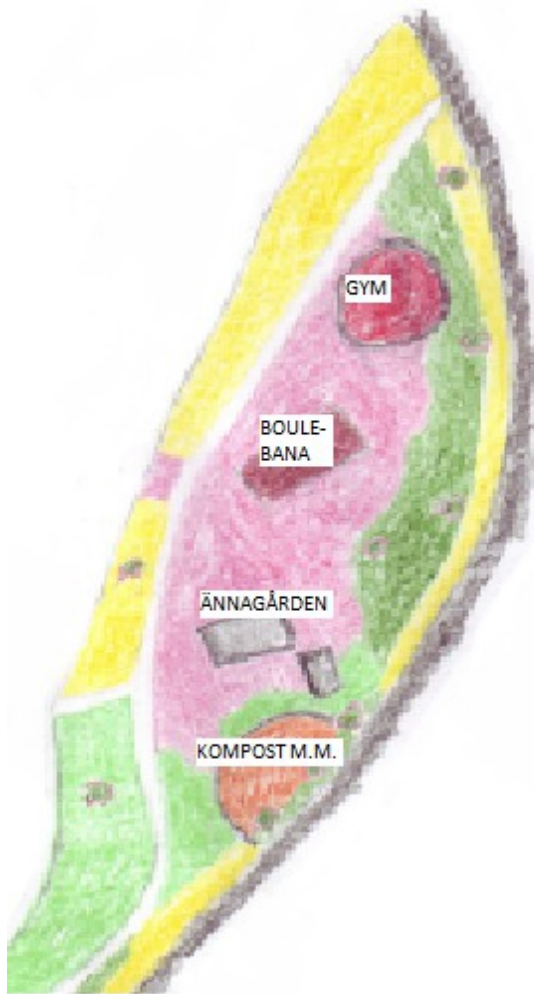
Nedanföer parkeringen sluttar parken mot söder och där skulle terrassodlingar kunna skapas. Inom permakulturen odlas ofta växterna så att de hjälper och stödjer varandra, dels rent fysiskt, men även med tanke på nyttoorganismer och skadegörare (Whitefield, 2010). På så sätt skapas dekorativa grönsaksodlingar där även perenna växter, träd och buskar kan blandas in. Dessa odlingar skulle sedan kunna fortsätta bort mot Ännagården. Min tanke är att odlingarna i parken skulle kunna skötas av människor från närliggande äldreboenden och dagis och andra intresserade, möjligtvis i samarbete med kommunens personal. Ännagården, som ägs av kommunen, skulle i så fall kunna fungera som samlingspunkt och där skulle med tiden kunna bedrivas verksamhet såsom café. Det hela skulle alltså vara ett slags stadsodlingsprojekt eller parkskötsel med brukarmedverkan med kommunen som initiativtagare. Ett sådant projekt skulle kunna främja både folkhälsa och social gemenskap (jfr Delshammar, 2012 samt SLU, 2011). Både bland parkens odlingar och planteringar bör finnas gott om sittplatser och även små gångar, gärna med plattbeläggning så att de är lättillgängliga. I anslutning till Ännagården har jag placerat en yta för kompost och redskapsförvaring. På andra sidan Ännagården, vid boulebanan, skulle det pensionärsgym som man i kommunens förslag ville ha med i parken kunna placeras, vilket skulle ge ytterligare en anledning att besöka och uppehålla sig i parken.

Figur 18: Det ljusgröna är odlingar, det mörkgröna är planteringar, det rosa är kortgräsyta och det gula är ängsyta. Bild: Amanda Öberg, 2014-03-13.

Figur 19. I denna slänt har jag i förslaget ritat in terassodlingar. Foto: Amanda Öberg, 2014-03-01.

Figur 20: Det ljusgröna är odlingar, det mörkgröna är planteringar, det rosa är kortgräsyta och det gula är ängsyta. Bild: Amanda Öberg, 2014-03-13.

Skötsel

Utifrån exempelvis miljömålet om en giftfri miljö (Miljömålsportalen, u.å.) bör kemisk ogräsbekämpning givetvis inte förekomma, eftersom gift då sprids i naturen. Mekanisk ogräsbekämpning för hand eller med skyffeljärn är den metod som ger minst miljöpåverkan (med tanke på att andra metoder, såsom flamning eller ångbehandling kräver mer avancerade redskap), men det kräver i sin tur personalresurser och kan vara ett slitsamt arbete. Ekonomisk hållbarhet innebär även att hushålla med mänskliga resurser (Gren, 2013) och det ekonomiskt mest fördelaktiga vore att skapa situationer som kräver så lite ogräsbekämpning som möjligt. Detta kan åstadkommas exempelvis genom att ha en fogväxt mellan stenplattorna i gångarna så att inte gräset kan etablera sig. I planteringarna kan marktäckande växter användas i första hand och där öppen jord ändå förekommer kan marktäckning med löv, bark eller gräsklipp användas till exempel. Gräset kan samlas in på plats genom att ansluta en uppsamlare till gräsklipparen då

kortgräsytor i parken klipps och sedan spridas ut i ett tunt men täckande lager i de näringskrävande odlingarna. Detta är en vanlig metod inom bland annat permakulturodling och gräset fungerar även som gödsling (Whitefield, 2010). Typiskt för parkskötsel är ofta att kvistar, löv och gamla växtdelar noga städas bort för att det ska se prydligt ut, men om dessa istället lämnas kvar bildar de med tiden förna som dels skyddar jorden mot uttorkning och dels gynnar insekter och mikroorganismer. Även gammal ved bör få ligga kvar på marken inne i buskagen eftersom det gynnar småkryp. För att ytterligare gynna djurlivet kan olika fågelholkar och insektsbon placeras ut runt om i parken (Florgård m.fl., 1994). Växtrester från parken skulle i största möjliga mån kunna fungera som täckmaterial i planteringar eller komposteras på plats och gallringsvirke från parken skulle antingen kunna flisas på plats och användas i parken eller användas som biobränsle (jfr Johansson, Schroeder, 2009).

Att hushålla med de ekonomiska resurserna är oftast en naturlig del av kommunal verksamhet. På senare år har många parkförvaltningar i Sverige tvingats sträma åt ekonomiskt och detta gäller även Marks kommun. Kommunens trädgårdstekniker menar dock att det har blivit lite bättre just de senaste åren med bland annat fler säsongsanställda under sommarhalvåret än innan. Med mindre resurser och mindre personalstyrka behöver arbetssättet förändras och effektiviseras. (Furth, ej publ. mat.). En utmaning är att kunna se investeringar som ekonomiska vinningar även på längre sikt och inte bara försöka få dem att passa in i den årliga budgeten. Det skulle exempelvis kunna vara en investering som på sikt leder till mindre förslitningsskador på personal. Utifrån föreställningen om en framtid där oljepriset höjs väsentligt kan det vara en god investering att redan idag skapa en park som inte är så maskinberoende. Samtidigt gör många maskiner att sysslor effektiviseras både vad gäller slitage på personal och tidsmässigt. Idag finns även många, framförallt mindre, maskiner (till exempel häcksaxar) som drivs med batteri eller elektriskt. Planeras en satsning på elektriska maskiner skulle det kunna vara en god idé att redan vid anläggandet av parken placera ut eluttag strategiskt.

4. DISKUSSION OCH SLUTSATS

Min utgångspunkt i den här uppsatsen var att undersöka hur man kan arbeta med hållbarhet inom kommunal parkverksamhet. Detta har jag gjort genom att bland annat gå igenom olika exempel på metoder för att förvalta grönområden för att sedan applicera

dessas på en specifik park. Resultatet blev en park där den traditionella gräsmattan fått ge vika för en blandning av skogsträdgård, stadsodling och lektytor för att öka möjligheten till upplevelser och aktiviteter.

Den klassiska bilden av en stadspark är ofta prydliga planteringar och ordning och reda. En ekologiskt hållbar park kräver dock lite mer "stökighet" för att gynna olika biologiska processer. Att ha odlingar mitt i en stadspark hör inte heller till vanligheterna och kan även det vara uppseendeväckande. Alltså skulle en hållbar park kunna kräva en förändrad syn hos allmänheten på hur en park ska vara. Detta i sig kräver mycket förarbete och kommunikation med både allmänhet, berörda politiker och den personal som ska sköta parken, så att alla inblandade är med på noterna. En kommunal park ska ju vara till just för kommuninvånarna (och besökare) och att förnyelse av parken sker i demokratisk anda är självklart viktigt. I arbetet förutsätter jag att det hos allmänheten skulle finnas ett intresse för att engagera sig och odla i parken, men detta bör nog undersökas innan man satsar på ett liknande projekt. Ett sådant odlingsprojekt skulle kräva mycket arbete i form av ansvarsfördelning och organisering. Även om delar av parken skulle skötas av odlingsintresserad allmänhet kräver planteringsytorna, med bland annat fruktträd och bärbuskar, en hel del skötsel och likaså ängsytorna, då dessa ska slå och gräset forslas bort. Det finns olika problem som skulle kunna dyka upp vid anläggandet av en park utifrån mitt förslag - en misstänksamhet eller ett motstånd hos allmänheten är ett. Ett annat skulle kunna vara frågan om det verkligen är tillrådligt att tillåta rastning av hundar i en park där det är tänkt att delar av växtligheten ska förtäras.

I förslaget har jag försökt få in så mycket som möjligt på en avgränsad yta. Men att arbeta med ett hållbarhetsperspektiv kan ju lika gärna handla om att se till en hel ort eller en ännu större geografisk yta. Om en kommun vill satsa på hållbarhet kanske inte det bästa är att satsa allt på en park, eftersom det blir mycket pengar som läggs på en liten yta och kanske därför inte kommer särskilt stor del av kommunbefolkningen till godo.

En utmaning i arbetet med hållbarhetsfrågor är att inte fastna i en aspekt av begreppet utan att hela tiden ta hänsyn till helheten för att det i slutändan ska bli ett bra resultat. Det är ett stort och brett fält att ge sig in på och jag började skriva uppsatsen med föreställningen att jag skulle kunna presentera en färdig plan för hur en hållbar park kan utformas. Det tycks finnas en diskrepans mellan teori och praktik när det gäller hållbarhetsbegreppet och det är lättare för en kommun, eller ett företag, att säga att de vill

verka hållbart än att faktiskt göra det. Jag insåg under arbetets gång att det skulle vara svårt att gå *all in* i mitt förslag, särskilt i en kommun där miljöarbetet ur vissa aspekter inte riktigt kommit igång ännu. För att genomföra praktiska insatser på det här sättet tror jag att det är viktigt att ha ett gediget ramverk i form av dokument och politiska beslut som stödjer projektet, så att det har en bred förankring. I nästa steg skulle man kunna tänka sig en fördjupad analys av vilka förutsättningar som krävs och ett mer detaljerat förslag.

Min slutsats är att det viktigaste är att se hållbarhet som en vision att sträva mot, snarare än ett tillstånd. En park är dynamisk och kan förändras över tid både i funktion och utseende. På samma sätt kan olika tolkningar av hållbarhetsbegreppet appliceras på en plats och funktioner kan läggas till eller tas bort allt eftersom. Sammanfattningsvis kan sägas att hållbarhetsbegreppet är funktionellt eftersom så mycket ryms inom det. Inom kommunal verksamhet – och inom förvaltandet av det gröna – finns det absolut möjligheter att tillämpa det. Men det kan nog vara bra att redan från början vara överens om hur begreppet ska tolkas och om vad som ska uppnås i ett projekt.

Det är en dyster bild av framtiden, och även vår samtid, som målas upp i den litteratur som jag valt att ta som utgångspunkt (till exempel Forsberg, 2012 eller Björk, 2012). Men som vanligt vid siande om framtiden kan ingen veta hur det faktiskt kommer att bli och vad jag har presenterat här är bara en sida i en pågående debatt. Den positiva effekten av att måla upp en dystopisk framtidsbild är alla de kreativa och innovativa förslag på åtgärder som dyker upp i kölvattnet, varav jag har benämnt några i denna uppsats.

I Skene, en annan ort i Marks kommun, ligger man precis i startgroparna för ett projekt där boende i ett hyresrättsområde fått tillåtelse att använda kommunal mark till att odla på. Det hela ska ske under parollen "naturlig odling" och baseras på permakulturens principer. Några av de drivande personerna bakom projektet är medlemmar i just den lokala omställningsgruppen, vilket kan ses som ett exempel på att dessa gräsrotsrörelser finns och spirar lite varstans. När kommuninvånarna redan själva engagerar och organiserar sig för att göra något konkret åt de miljöproblem vi ställs inför och för att tillsammans skapa en bättre framtid – ska då den kommunala verksamheten stå kvar och stampa på samma gamla fläck eller ska den följa med på tåget?

REFERENSER

Publicerat material

Björk, Nina, (2012): *Lyckliga i alla sina dagar: om pengars och människors värde*. Wahlström Widstrand, Stockholm.

Björneloo, Inger (2007): *Innebörder av hållbar utveckling. En studie av lärares utsagor om undervisning*. Diss. Acta Universitatis Gothoburgensis, Göteborg.

Boverket, (2007): *Bostadsnära natur – inspiration och vägledning*. Boverket, Karlskrona.

Delshammar, Tim, (2012): "Stadsodling i Sverige". I: *Stadsodling – reflektioner och perspektiv från SLU, Alnarp*. Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, rapport 2012:31. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp.

Tillgänglig: http://pub.epsilon.slu.se/10061/7/delshammar_et_al_130328.pdf [2014-02-27]

Delshammar, Tim, (2005): *Kommunal parkverksamhet med brukarmedverkan*. Diss. Sveriges lantbruksuniversitet, Uppsala.

Tillgänglig: <http://pub.epsilon.slu.se/975/1/Slutversion.pdf> [2014-02-27]

Florgård, Clas; Mörtberg, Ulla; Wallsten, Maud, (1994): *Växter och djur i stadsnära natur. Skydd, skötsel och utveckling av tätortsbiotoper*. Byggforskningsrådet, Stockholm.

FN, (1992): *Convention on Biological Diversity*. Förenta nationerna.

Tillgänglig: <http://www.cbd.int/doc/legal/cbd-en.pdf> [2014-03-06]

FN, (1987): *Report of the World Commission on Environment and Development. Our Common Future*. Förenta nationerna.

Tillgänglig: http://conspect.nl/pdf/Our_Common_Future-Brundtland_Report_1987.pdf [2014-03-05]

Forsberg, Björn, (2012): *Omställningens tid: tillväxtens slut och jakten på en hållbar framtid*. Karneval förlag, Stockholm.

Friman, Eva, (2003): "Metaforernas makt – människan, naturen och språket". I: Öckerman, Anders; Friman, Eva (red.): *Hela världen. Samhälleliga och kulturella perspektiv på miljökrisen*. Studentlitteratur, Lund.

Fälth, Erik; Thulin, Jens (2012): *Hållbar stadsutveckling enligt principerna för Cradle to Cradle – från teori till praktik i Kilen, Ronneby*. Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp. / Institutionen för urbana studier – byggd miljö. Malmö högskola. Examensarbete.

Gren, Sofia, (2013): "Gröna värden i ekonomiska termer". I: Jansson, Märit; Bolin, Maria; Urde, Ie; Larsson Lindersköld, Siri; Enquist, Kristoffer; Fehler, Joanna; Laurin, Niklas; Österberg, Tove; Karlsson, Ida; Sjöblom, Jenny; Lemberg, Jolanda; Gren, Sofia: *Hållbara städer – tankar från kursen "Stadens utmaningar"*. Landskap, trädgård, jordbruk, rapport 2013:11. Alnarp, Sveriges lantbruksuniversitet.

Tillgänglig: http://pub.epsilon.slu.se/10234/1/jansson_m_130413.pdf [2013-03-09]

Holm, Stig-Olof, (2003): "Den globala miljökrisen". I: Öckerman, Anders; Friman, Eva (red.): *Hela världen. Samhälleliga och kulturella perspektiv på miljökrisen*. Studentlitteratur, Lund.

Hopkins, Bob, (utan årtal): *The Transition Handbook. From Oil Dependency to Local Resilience*. Free edit version.

Tillgänglig: <http://www.cs.toronto.edu/~sme/CSC2600/transition-handbook.pdf> [2014-03-04]

Johansson, Christina; Schroeder, Håkan, (2009): Miljöanpassad parkskötsel – urbana grönytor som bioenergiressurs. Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, Faktablad 2009:15. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp.

Tillgänglig: http://pub.epsilon.slu.se/4581/1/johansson_c_100325.pdf [2014-03-09]

Johansson, Christina, Persson, Jimmy, Schroeder, Håkan, Gunnarsson, Allan, Hammer, Mårten, Gyllin, Mats, (2011): *Ekologiskt uthållig parkskötsel – ett fullskaleexperiment i Bulltoftaparken, Malmö*. Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, rapport 2011:2. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp.

Tillgänglig: http://pub.epsilon.slu.se/5851/1/johansson_et_al_110311.pdf [2014-02-24]

Kates, Robert W.; Parris, Thomas M.; Leiserowitz, Anthony A., (2005): "What is Sustainable Development? Goals, Indicators, Values, and Practice." *Environment: Science and Policy for Sustainable Development*, volym 47, nummer 3, sid. 8-21.

Tillgänglig: http://www.hks.harvard.edu/sustsci/ists/docs/whatisSD_env_kates_0504.pdf [2014-02-20]

Larsson, Marie, (2009): *Stadsdelsträdgård. Plats för gemenskap och kreativa processer*. Diss. Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp.

Malmö stad, (utan årtal): *Ekologisk lekplats*. Faktablad om miljösatserna inom lokal investeringsprogram för Bo01, nummer 60. Miljöförvaltningen, Malmö.

Tillgänglig:
http://www.malmo.se/download/18.5d8108001222c393c008000142435/1383646938547/fb60_ekolekplats_final.pdf [2014-03-09]

Malmö stads hemsida, (utan årtal): www.malmo.se Idrott och fritid.

Tillgängligt: <http://www.malmo.se/Medborgare/Idrott--fritid/Natur--friluftsliv/Natur--och-rekreatiomsomraden/Bulltofta-rekreatiomsomrade/Den-skuldfria-parken.html> [2014-02-24]

Marks kommun (2010): *Miljö i Mark 2010:1. Naturvårdsprogram för Marks kommun*. Miljökontoret, Mark.

Tillgängligt: http://www.mark.se/Global/Inv%20och%20bo/Milj%c3%b6%20och%20natur/Naturvardsprogrammark_MiljoiMark_090831_laguppllost.pdf [2014-03-04]

Marks kommun, (utan årtal:1): *Mark. Läge för det goda livet*. Broschyr. Marks kommun.

Tillgänglig: http://mark.se/Global/Uppt%c3%a4ck%20Mark/Om%20Mark/Trycksaker/Mark_A-%c3%96_lowres.pdf [2014-03-03]

Marks kommun, (utan årtal:2): *Upptäck Häljadalen*. Broschyr. Marks kommun.

Tillgänglig: <http://www.marks kommun.se/Global/Inv%20och%20v%c3%A4gar/H%c3%A4ljadalsbroschyren%20h%C3%B6guppl%C3%B6st.pdf> [2014-03-04]

Marks kommuns hemsida, (2014:1): www.mark.se Upptäck mark.

Tillgänglig: <http://mark.se/sv/Upptack-Mark/Om-Mark/> [2014-03-04]

Marks kommuns hemsida, (2014:2): www.mark.se Invånare, bygga och bo.

Tillgänglig: <http://www.mark.se/invanare/Bygga-och-bo/Aktuella-projekt/> [2014-03-04]

Marnelius, David, (2008): *En skogsträdgård i staden. Underlag för att anlägga en skogsträdgård i Stenparken i Majorna, Göteborg*. Göteborgs universitet, Institutionen för kulturvård.

McDonough, William, Braungart, Michael, Anastas, Paul T., Zimmerman, Julie B., (2003): "Applying the Principles of Green Engineering to Cradle-to-cradle Design". *Environmental Science & Technology*, volym 37, nummer 23, sid. 434-441.

Tillgänglig: <http://pubs.acs.org/doi/pdf/10.1021/es0326322> [2014-02-27]

McLain, Rebecca; Poe, Melissa; Hurley, Patrick T.; Lecompte-Mastenbrook, Joyce; Emery, Marla R., (2012): "Producing edible landscapes in Seattle's urban forest". *Urban Forestry and Urban Greening*, nummer 11, sid. 187-194.

Miljömålsportalen, hemsida (utan årtal): www.miljomal.se Naturvårdsverket.

Tillgänglig: <http://www.miljomal.se/sv/> [2014-03-04]

Mårtensson, Mona; Fuehrer, Paul, (2004): "Grön teknik von oben?" I: Boström, Magnus; Sandstedt, Eva: *Är vi på rätt väg? Studier om miljöfrågans lösning*. Formas, Stockholm.

Nyberg, Karolina, (2010): *Perenner i offentlig miljö: en samling exempel och erfarenheter*. Fakulteten för landskapsplanering, trädgårds- och jordbruksvetenskap, Sveriges lantbruksuniversitet, Alnarp. Examensarbete.

Tillgänglig: http://stud.epsilon.slu.se/712/2/nyberg_k_100113.pdf [2014-02-27]

Nybro kommuns hemsida, (2014): www.nybro.se Parker torg och lekplatser.

Tillgänglig: http://nybro.se/templates/Page_22457.aspx [2014-02-28]

Regeringskansliets hemsida, (2013): www.regeringen.se Regeringens politik. Miljö, energi

och klimat.

Tillgänglig: <http://www.regeringen.se/sb/d/1591>

Sandstedt, Eva; Boström, Magnus, (2004): "Perspektiv på miljöfrågan – teoretiska utgångspunkter" I: Boström, Magnus; Sandstedt, Eva: *Är vi på rätt väg? Studier om miljöfrågans lösning*. Formas, Stockholm.

Sanne, Christer, (2007): *Keynes barnbarn: en bättre framtid med arbete och välfärd*. Formas, Stockholm.

SKL, (2012): *Lokala miljömål och nationellt stöd. Resultat av SKL:s enkät och djupintervjuer 2011 och 2012*. Sveriges kommuner och landsting, Stockholm.

Tillgänglig: <http://webbutik.skl.se/bilder/artiklar/pdf/7164-824-2.pdf?issuusi=ignore>

SLU:s hemsida, (2011): www.slu.se Centrum för naturvägledning

Tillgänglig: <http://www.slu.se/sv/centrumbildningar-och-projekt/centrum-for-naturvagledning/naturvagledning/teman/natur-och-halsa/tradgardsterapi/> [2014-03-05]

Stickland, Sue, (1997): *Den lilla trädgården på ekologiskt vis*. Öns bokförlag, Täby.

Växjö kommun, (2013): *Grönstrukturprogram för Växjö stad 2013*. Planeringskontoret, Växjö. Tillgängligt: http://www.vaxjo.se/upload/www.vaxjo.se/Kommunledningsf%C3%B6rvaltningen/Planeringskontoret/Milj%C3%B6dokument%20och%20broschyrer/Gro%CC%88nstruktur_webb.pdf [2014-02-25]

Whitefield, Patrick, (2010): *Permakultur i ett nötskal*. Föreningen permakultur i Sverige.

Ej publicerat material

Furth, Kerstin. Trädgårdstekniker, Marks kommun. Muntligen, 2014-02-21.

Hagnestål, Åsa: *Kinna centrum – med en karaktär av trädgårdsstad 2008. Projektarbete hösten 2004 vid SBF stadsplanering Marks kommun*.

Höglund, Johan. Planeringsledare, Marks kommun. Via mejl, 2014-02-28.

Bilaga 1. Skissförslag till Stationsparken, Marks kommun.

Bild: Amanda Öberg 2014-03-13.

